

LA PROYECCIÓN SOCIAL DEL TEATRO DE SEBASTIÀ JUAN ARBÓ

Tomàs Camacho Molina

Aquesta comunicació proposa un balanç panoràmic del paper social del teatre arbonià i la seva portada a escena. En quin context es va desenvolupar l'obra dramàtica de Sebastià Juan Arbó? Quina projecció social va tenir el seu teatre? Què sabem de com va ser rebut per la crítica i pel públic? Quines són les experiències més recents amb el teatre de Sebastià Juan Arbó?

La producció teatral arboniana en el conjunt de la seua obra constitueix una part bastant minsa, tot i que encara ho és més la seua obra poètica, com es pot apreciar en l'*Obra catalana completa (II)* (Columna, 1993). Tot i així, considerem que d'algunes de les seues narracions no seria massa difícil fer-ne una adaptació teatral o cinematogràfica. A tall d'exemple, podem parlar de com *Cañas y barro*, de Vicente Blasco Ibáñez, va ser una producció televisiva amb un èxit d'audiència bastant notable¹⁴¹. Es produeixen adaptacions televisives i radiofòniques de l'obra de Sebastià Juan Arbó anteriors i paral·leles a les de Blasco Ibáñez. En la tesi doctoral de Marta Matas Roca (2021, 215) trobem la següent seqüència: 1977. Adaptació televisiva de *L'espera* i versió radiofònica de *La masia*; 1979. Adaptació radiofònica de *Tino Costa. La barraca*, de Blasco Ibáñez, es va adaptar el 1979.

Es poden ressenyar tres grans aportacions a l'estudi del teatre de Sebastià Juan Arbó. D'una banda, l'interès de Joaquim Molas (1951) pel teatre arbonià; va considerar que l'obra s'allunyava del teatre comercial que es practicava a l'època: «Amb tot, més que valor intrínseca, el teatre d'Arbó representa, en la història del nostre teatre, un moment de sinceritat dramàtica i estètica, quasi desconeguda» (1951, 68). Salvat (2002) abordà l'anàlisi general

¹⁴¹ *Canyes i fang* (originàriament en castellà *Cañas y barro*) és una sèrie de televisió, basada en el llibre homònim de Vicent Blasco Ibáñez, dirigida per Rafael Romero Marchent i estrenada per TVE el 1978. Als anys noranta es va emetre doblada al català a través del circuit territorial de TVE al País Valencià.

crítica del teatre de l'autor. Més recentment, la doctora Marta Matas Roca (2021) a la seua tesi aporta informació rellevant —fins a 167 referències, fins ara desconegudes— a les circumstàncies que rodejaren el teatre de Juan Arbó.

Sebastià Juan Arbó arribà a Barcelona als inicis dels anys de 1930. El 1932 es publicà, amb gran èxit, *Terres de l'Ebre*, i va rebre el Premi Fastenrath de la Real Acadèmia Espanyola. L'any 1937 es publica *Nausica*, a Edicions de la Rosa dels Vents, i *Hores en blanc* en Quaderns Literaris.

La majoria dels escriptors passa a formar part dels serveis culturals de l'Ajuntament de Barcelona o de la Generalitat. Ell va fer d'assessor de teatre, literatura i publicacions de la Secció de Cultura. Marta Matas (2021, 96) especifica la composició del Comitè de Teatre de la Generalitat. Sebastià Juan Arbó va acudir a l'acte de constitució, en què va assistir en qualitat de delegat de les comarques catalanes, al costat de Miquel de Palol, Pere Cavallé i Domènec Pallerola. L'escriptor ebrenc va ser nomenat Secretari per facilitar les tasques del Comitè.

La ciutat maleïda (1935) és una obra de teatre d'una clara dimensió social i molt probablement influïda pel context social. En ella, podem veure maltractaments en l'àmbit familiar (Juan Arbó 1993c, 419) i presència de cançons populars (420-421). Els personatges principals són Alfred —el germà que es compromet en la lluita contra la tirania—, Anna —una mare tradicional i afectuosa— i Robert —el germà embriac i díscol—. És una obra dominada per un cert maniqueisme, tot i que sí demostra la capacitat d'observació de l'autor en l'exposició dels mecanismes de domini i control per part del poder i els seus necessaris col·laboradors. Probablement, recull influències d'alguns autors russos. L'autor és definit com un «pequeño Dostoievski» (Matas 2021, 305). Aquest manifestà la seua predilecció per la literatura russa; per Dostoievski, sobretot. Tot i que, passat el temps, Sebastià Juan Arbó minimitzà aquesta influència. Les escenes de la I a II de la tercera part són essencials, perquè desvetllen les relacions familiars. Aquesta acaba amb una escena caïnta que no s'acaba consumant.

L'obra es va presentar al I Premi Ignasi Iglésias el 1932 (Matas 2023, 42, 58, 59 i 60), en el qual aconseguí dos vots. L'obra guanyadora va ser *L'hostal de la glòria*, de Josep Maria de Sagarra.

Domènec Guansé (1933) assenyalà la dificultat de la seua representació.¹⁴² L'actor i director teatral Pius Daví assenyalà que estava massa ben escrita i que tenia poc interès comercial (Agustí 1933, 6). Salvat (2003, 65) hi va veure influències romàntiques i relació amb *Boris Godunov*, d'Aleksandr Puixkin, obra que Sebastià Juan Arbó havia traduït al català. En tot cas, algunes característiques escèniques indiquen una relació amb el «teatre de paravent» que desenvoluparia i consolidaria Bertolt Brecht anys més tard.

Despertar va ser representada l'11 i el 12 de gener de 1936 pel Quadre Escènic «Mossèn Cinto», del Foment Autonomista Català. La crítica en lloà la prosa poètica, però assenyalà la manca de recursos de tècnica escènica i diàlegs poc avinents amb l'art dramàtic (López 2002, 11). «D'aquesta estrena se'n van fer ressò diversos diaris que deixaren constància de l'interès creat per aquesta nova aportació teatral d'Arbó» (Matas 2021, 127). Els diaris *La Rambla* i *La Publicitat* en recullen diverses referències.

L'obra *Despertar* havia estat presentada al Premi Ignasi Iglésias 1935. L'autor feu uns comentaris valoratius sobre el seu teatre a *Última Hora* en què mostrà el seu desànim al respecte:

Tinc molt poca cosa de teatre i el poc que tinc és gairebé tot escrit de fa alguns anys. Ara, després d'haver-lo vist des de la vora, tinc un concepte una mica diferent del teatre, sobretot del teatre a representar a Catalunya, o viable, com diria el meu amic Guansé. No sé si em temptarà una nova provatura (per ara sento un gran desalè envers tot el que es tracti de teatre), però, si ho faig, segurament continuaré fent el meu, sense pensar si tal paper encaixaria amb aquella actriu i tal altre amb un cert actor, o si el to de l'obra podria agradar a un cert sector del nostre públic. Tot això vol dir publicar les obres o deixar-les al calaix, i això, tractant-se de teatre, no és una cosa que animi molt.

El meu drama *Despertar*, [...], és una obra de tema modern, començada des de fa alguns anys i acabada en aquests últims dies. Amb aquest drama tinc la certesa d'haver fet una cosa nova dintre el nostre teatre, sobretot en la manera de presentar l'acció.

¹⁴² Són diversos els escriptors solvents que tenen enllestida alguna obra teatral amb el trist convenciment —pels resultats negatius de llurs gestions prop de les empreses— que mai no la veuran estrenada. Es tracta, en aquest cas: Joan Santamaria, S. Juan Arbó, Fages de Climent, Àngel Ferran, Miquel Llor, Alfons Maseras. Només uns dies més tard, Guansé s'afegeix a la reivindicació dels autors teatrals

esmentats anteriorment —noms que, a causa del sistema de votació, «ara semblen injustament pretèrits» (Guansé 1933: 5) —i no s'oblida de citar Arbó, «l'obra del qual és, no obstant, molt difícil d'emmarcar a l'escena» (Matas 2021, 93).

Despertar vol ésser un drama simbòlic i és inspirat en la lectura de *L'home perdurable* de Chesterton. L'acció passa en un poble de Catalunya, en un medi burgès, en el qual una família benestant es veu dispersada i desfeta per un impuls ambiciós o egoista que mena cada un dels personatges pel seu camí, sense tenir cura dels altres.

Cap a la fi, l'acció se'n va vers un simbolisme que potser perjudica la veracitat d'algun moment, però que fa que el drama guanyi en intensitat i en amplitud, fins al final, que es clou en una esperança de retorns, de cara a l'esdevenidor. (Juan Arbó 1935, 6)

Era conscient que escrivia una literatura dramàtica diferent respecte al teatre comercial de l'època, i manifestava que continuaria fent-ne, tot i el desànim. La crítica li retragué l'excés de lirisme, fins al punt de tractar-la de novel·la sonora (Matas 2021, 92, 93, 94 i 95). L'obra romangué inèdita fins que Emili Rosales la va recuperar al segon volum de l'*Obra catalana completa* (1993a).

Nausica fou publicada per Edicions la Rosa dels Vents per primera vegada l'any 1937. Fou presentada al Premi Iglésias 1937, que va ser declarat desert pel jurat. L'autor volia desvincular-la de la *Nausica* de Maragall, obra que no era coneguda per l'autor en el moment d'escriure-la. Aquesta circumstància l'explica l'autor a «Uns mots preliminars» (Juan Arbó 1993b, 505). Ricard Salvat (2002, 44-45) considerava que la *Nausica* de Sebastià Juan Arbó no li recordava la de ningú, és a dir, que tenia un caràcter propi, tal com assenyala Sebastià Juan Arbó en el pròleg de l'obra.

ENQUESTA

Per tal d'avaluar l'estat actual de la recepció de l'obra de l'escriptor rapitenc, es va dur a terme una enquesta mitjançant formularis de Google, activa entre el 28 de setembre i el 27 d'octubre de 2023. El qüestionari va recollir un total de 76 respostes, que permeten dibuixar un panorama força clar sobre la vi-gència i la difusió del seu llegat dramàtic.

En primera instància, es va demanar als participants sobre el coneixement general de l'obra de Sebastià Juan Arbó. Els resultats mostren que l'autor manté una presència notable en l'imaginari cultural: un 69,7% dels enquestats —53 persones— afirma conèixer la seua obra, davant d'un 30,3% —23 persones— que manifesta desconèixer-la. Cal destacar que la pregunta incidia específicament en la producció literària i no només en la figura de

l'autor; malgrat que la majoria el té present, encara resta una quarta part de la mostra per a la qual la seua producció és aliena.

Aquesta percepció canvia dràsticament quan ens centrem en el gènere teatral. En preguntar si havien llegit alguna de les seues peces dramàtiques, només un 26,3% —20 persones— va respondre afirmativament, mentre que el 73,3% —56 persones— no n'havia llegit mai cap. Aquestes dades confirmen la hipòtesi de partida: Arbó és reconegut principalment com a narrador, mentre que la seua faceta com a dramaturg resta en un segon pla, gairebé desconeguda per a tres quartes parts dels enquestats.

El distanciament entre el públic i el teatre d'Arbó es fa encara més evident en l'àmbit de la representació. Només un escàs 6,7% dels enquestats (5 persones) ha vist mai una obra de l'autor sobre l'escenari, enfront d'un aclaparador 93,3% (70 persones) que no n'ha tingut l'oportunitat. Aquesta dada resulta comprensible si tenim en compte la trajectòria editorial i escènica de les seues peces: escrites majoritàriament als anys 30 i amb un recorregut comercial molt limitat a Barcelona, no van tornar a ser accessibles fins a la publicació del segon volum de l'*Obra Catalana Completa* l'any 1993, on s'incloïa, per exemple, l'obra *Despertar* a cura d'Emili Rosales.

Pel que fa a títols concrets, les poques referències directes es concentren en *La ciutat maleïda*, que aglutina el 66,7% de les mencions entre els qui coneixen el seu teatre, seguida de lluny per *Nausica* (22,2%) i *Despertar* (11,1%). Són percentatges que documenten una presència gairebé testimonial en el circuit actual.

L'enquesta també va voler indagar en el perfil dels participants per saber si formaven part del teixit actiu del teatre. Un 21,1% (16 persones) va declarar formar part d'algun grup de teatre, una xifra significativa per a l'estudi. Atès que el formulari es va difondre a través de la Coordinadora de Grups de Teatre Amateur de les Terres de l'Ebre i la Federació de Grups de Teatre Amateur de Catalunya, les respostes sobre la ubicació geogràfica i el nom de les formacions són diverses.

Els participants pertanyen a grups d'arreu del territori, amb una presència destacada de les Terres de l'Ebre — com el Grup de Teatre Gresol d'Alcanar, el Collectiu de teatre Totshicaben del Perelló o exmembres de La Lira de Roquetes, i persones de Santa Bàrbara i de Xerta—, però també de l'àrea de Barcelona i altres punts de Catalunya i l'Estat, com l'Acr Fals del Bages, el Casal Corpus de Barcelona, el Grup Teatre Les Corts, Dinàmics

Teatre, el grup El Partiqui, La Rabera eclèctica de Castelló o fins i tot el grup Taedra de Madrid. D'entre les respostes, destaca el cas d'un membre del Grup Teatral Planer que manifesta un vincle directe i creatiu amb l'autor, afirmant: «He escrit i dirigit l'obra: *Textos de Sebastià Juan Arbó, basat en obres de l'autor a qui fem referència*», fet que demostra que, tot i ser minoritari, el teatre d'Arbó encara és capaç de generar noves propostes des de la base amateur i creativa.

Es cloïa amb un apartat de caràcter obert on els participants podien aportar observacions lliures. Les 15 respostes obtingudes resulten especialment reveladores, ja que no només confirmen les mancances en la difusió de l'obra, sinó que aporten dades històriques concretes i suggeriments de recerca de gran interès acadèmic.

En primer lloc, diverses respostes matisen les dades sobre la representació de l'obra. S'observa que el teatre d'Arbó ha perviscut en formats híbrids o en l'àmbit de la lectura; per exemple, s'apunta que el grup Histriòniks (antic Grup Teatre Ramon Berenguer IV) va realitzar una lectura dramatitzada de *Nausica* a Amposta cap a l'any 2006. Així mateix, es reitera la importància de muntatges basats en la hibridació de textos, com el recull dirigit per Xavier Aragó amb el Grup de Teatre Planer.

D'altra banda, els enquestats mostren una actitud de clara obertura i curiositat cap a l'autor. Moltes respostes coincideixen en la necessitat de trencar el desconeixement actual: «M'és desconeguda, en general, la seua obra i, especialment, la teatral», comenta un participant, mentre un altre afegeix que «com a escriptor de les nostres terres cal conèixer més la seua obra; és senzilla, entenedora i m'agrada molt».

Aquesta valoració positiva va acompanyada de comentaris que situen l'obra d'Arbó com una eina cabdal per entendre la realitat ebrenc, ja que «situa molt bé el context de les Terres de l'Ebre de finals del XIX». Tanmateix, també s'aporta context històric sobre la passió de l'autor pel gènere: «Era un gran afeccionat al teatre. Als anys 1930, va escriure'n algunes crítiques a diverses publicacions barcelonines. Als anys 1950 va interessar-se pel desenvolupament del teatre amateur a Amposta».

Finalment, l'enquesta recull propostes formals per a futurs estudis o accions culturals que podrien marcar el camí de la recuperació del seu llegat. D'una banda, es suggereix una anàlisi entre la *Nausica* d'Arbó i la de Joan Maragall. D'altra, es proposa la representació teatral directa com a mètode per fomentar noves propostes d'estudi. Finalment, es planteja la creació d'un

grup de teatre amb el nom de l'autor que tingui com a missió específica la difusió de la seua obra i la d'altres autors de l'Ebre.

En definitiva, les aportacions dels participants subratllen que el teatre de Sebastià Juan Arbó no està mort, sinó latent, esperant noves edicions i muntatges que el tornin a posar en contacte amb el públic actual.

Com a complement a la informació rebuda a partir de l'enquesta podem assenyalar l'existència de dues representacions més. La primera és titulada *Alego*¹⁴³, a càrrec de la DH Company. L'espectacle ha estat creat a Amposta. Té una durada de 30 minuts. El seu estil és contemporani, multidisciplinari, amb la potència de la música immersiva de Néfur (Laura Guarch). Un element poderós de contrast és el vestuari, de l'època en què ambienta SJA les seues novel·les i a l'entorn de les faenes relacionades amb el conreu de l'arròs.

Alego és una paraula ebrenc que vol dir: aviat. I és que el canvi tant de temps postergat sembla haver arribat als nostres protagonistes, les vides dels quals, sembla, tornaran a fluir. *Alego* és un espectacle de dansa amb música en directe, un espectacle viu, diferent en cada passi. És un paral·lelisme entre el procés vital i el del cultiu de l'arròs inspirat per Terres de l'Ebre, de l'escriptor Sebastià Juan Arbó.

És una trobada entre la dansa, el teatre i la música; entre el públic i els ballarins al carrer, de manera gairebé inesperada. És la trobada entre la tradició d'arrel i el món contemporani.

Els protagonistes d'*Alego* són Marc Lapuerta i Laia Macias, ballarins amb una àmplia trajectòria en el món de la dansa contemporània, i Néfur, compositora ebrenc que experimenta amb els sons de la natura i els mescla amb una veu pròpia i única.

A l'espectacle, el present absolut és representat per una DJ compositora que dibuixa les aspiracions de la Dona per alliberar-se d'un present asfixiant, aquesta aigua que mai para de fluir, que no s'estanca, i que li marca el camí a seguir.

A través de les paraules, el moviment i la música assistirem al procés d'empoderament i d'il·luminació d'una ànima fins aleshores sumida en la grisor. Ens mou fugir de la romantització de la vida rural i pintar-la amb els seus

¹⁴³ Informació provinent de la pàgina web de la DH Company: <https://dhcompany.cat/alego/>

clarobscur: un lloc d'una bellesa de vegades descarnada i d'una duresa no exempta d'epifanies.

L'altre espectacle és *Arbonautes*, creat per L'Escola de Teatre i Circ d'Amposta, del qual hem pogut observar que bascula més en opcions de dansa, musicals i amb poc text, que potser es converteix en un referent de fons.

Finalment, transcrivim a continuació el programa de mà¹⁴⁴ d'una obra a càrrec del Grup Teatral Planer representada durant les Festes Majors de Santa Bàrbara l'any 2003, titulada *Textos de Sebastià Juan Arbó*:

Sebastià Juan Arbó (Sant Carles de la Ràpita 1902 - Barcelona 1984) va escriure algun text teatral escadusser, però va ser en el camp de la novel·la on va aconseguir les obres més notables, significatives i profundes. *TEXTOS DE SEBASTIÀ JUAN ARBÓ* és la posada en escena de quatre fragments extrets de les seues novel·les, convenientment treballats per Xavier Aragó, que ens acosten al món de les Terres de l'Ebre, tan magistralment disseccionat en les pàgines arbonianes.

Espera d'un amor perdut naix dels textos de la novel·la *L'espera*. El mes de setembre de 1967 l'editor Joan Sales, en una carta escrita a Sebastià Juan Arbó, diu: «*L'espera enclou un coneixement dels homes i de la vida com només amb els anys es pot adquirir*». Randet, angoixat i turmentat, cau en la desesperació a l'empara d'unes veus soterrades, davant les quals la seua dona —la Briga— es revolta, i el deixa en la més sublim soledat, envoltat d'alcohol i carregat d'un sentiment de culpa per una època de felicitat tan curta: tot es tradueix en ràbia, en menyspreu i en plors i més plors. Sota la figura de l'amo Andreu, la Briga navega per un mar d'aigües tranquil·les, perquè en ell descansa la fortuna i la generositat: la Briga respira i somia com mai, sense arribar a esbrinar del tot si és l'espera d'un amor perdut, o no. Teresa —l'esposa d'Andreu— no s'encara amb la Briga, però sí que reflexiona sobre l'esdeveniment quan pensa que les dues dones han trepitjat camins com a barrancs, conscients de la creu que han hagut de compartir des del silenci, sense que mai hagen tingut el coratge de parlar-ne, tot i haver patit les mateixes temors. Dues vides que van apagant-se, amb un final tràgic ben diferent.

Confessions de Pauleta, guió tret del capítol «El Moro i la Perala» de la novel·la *La Masia*, és la conversa de dues dones que, emparant-se l'una en l'altra, parlen i parlen sense saber molt bé on les traslladarà la conversa; no tenen res determinat i per tant, el temps no compta. Mentre una no s'esforça a mantindre's allunyada dels hòmens, l'altra, amb

¹⁴⁴ Agraïm a Xavier Aragó i Mar Subirats que ens l'hagi facilitat, així com les fotografies adjuntades més avall.

la picardia als llavis, temperamental i obsessionada per tot el que és sexe, s'acomoda sota l'experiència de la companya, confiant que l'ajude a sufocar el foc que tant li crema per dins.

El perill dels poetes és un monòleg ple de sarcasme sobre aquells escriptors que es creuen ser conductors privilegiats de la cultura, i a sobre s'anomenen a ells mateixos «intel·lectuals». Obren el cartipàs dels seus escrits, els expliquen... però no se n'adonen que gairebé ningú els escolta, tot i que els hipòcrites dels oients acaben aplaudint el final i els fan creure que són veritables emperadors de les lletres. Sí que en són d'analfabets alguns que es pensen ser savis de no sé què!

Camins entre la terra i el mar és possiblement la pàgina més costumista. El text, basat en el capítol «La tertúlia» de la novel·la *Entre la terra i el mar*, intenta reflectir qui mana a l'era. El vell Bardat, assegut enmig de tots, ordena què és el que s'ha de fer i per què; la raó s'assenta sobre l'experiència i pren partida amb tota la personalitat que li pertoca. De sobte apareix un personatge que, tot i ser fill de la mateixa terra dels qui comanden l'era, trenca el seu parlament per a ensenyar-nos que esta terra, aparentment tan maleïda, és refugi, bressol i casal d'un mar obert, com un seient d'una riquesa de natura excepcional.

Repartiment (per ordre d'aparició): Lluïsa Manríque, Victor Monforte, Clara Llinares, Marisol Peña, Jenni Balagué, Sara Cid, Pili Ibáñez, Ester Sanauja, Mercè Queral, Tere Giné, Marité Llusà. Equip tècnic: Josep Lluís Ferré, J. Miguel Fornell. Col·laboradors: Armand Duch, Màrius Pont. Direcció: Xavier Aragó.

Imatges de la representació facilitades per Xavier Aragó

CONCLUSIONS

L'obra narrativa de Sebastià Juan Arbó, en general, és prou coneguda. Aproximadament, tres quartes parts dels qui contesten l'enquesta. L'obra teatral, en canvi, és força desconeguda. Tenim poca constància de la representació de les seues obres. Poc més d'una quarta part dels qui contesten l'enquesta en tenien coneixement previ.

Encara podem trobar exemplars de les obres teatrals que van ser publicades en vida de l'autor al mercat del llibre de segona mà.

Concretament, en una cerca al portal *Iberlibro*, trobem 144 resultats, dels quals es consideren nous, 18; i usats, 126. Cap d'ells, de teatre.

En *todocolección* ens apareix un exemplar de *La ciutat maleïda*, que està ofertat des del 2016. A la mateixa pàgina trobem *Nausica* (La rosa dels vents, 1937), ofert des del 2010.

Quant al *Nausica* (Aeditors, 2009) podem trobar exemplars nous en llibreries que tenen secció de compra per Internet, per exemple, la Central.

Quan modernament s'ha decidit representar obra de Sebastià Juan Arbó s'ha optat per adaptar textos narratius. Tal seria el cas de, en primer lloc, amb *Notes d'un estudiant que va morir boig*, dirigida i posada en escena per Dami Contreras, de l'empresa gallega Balea Branca, estrenada en català el 13 i 14 de setembre de 2002, a la Ràpita i a Amposta. Joan-Lluís de Yebra, en aquell moment professor de la UB, em comenta en comunicació personal que es tractava d'un monòleg adaptat per Ricard Salvat. Pep Carcellé (2002, 63-64) va fer la crònica a la revista *Ràpita*: una sala plena i bona acollida. Va ser una actuació impactant la de Damián Contreras, sobrecolidora.

El 4 d'octubre de 2002 a la Ràpita es representà una obra feta a mida sobre l'escriptor: *Sebastià Juan Arbó. Terra i mar*, a càrrec del Grup de Teatre Goma, de Promocions Colibrí (Tortosa), dirigida per Moisès Mato.

Carcellé, al seu torn, feu la crònica de *Textos de Sebastià Juan Arbó*, representació que va qualificar com a «magistral» (2003, 34). A més a més, en este article es fa esment d'altres projectes com: incentivació i realització de treballs de recerca sobre Sebastià Juan Arbó, on coneixem alguns estudis fets sobre l'autor des de l'Institut dels Alfacs, de la Ràpita i els instituts d'Amposta.

Xavier Aragó comentava —molt encertadament— que les nostres terres havien de mantenir despert l'interès per l'autor més enllà del centenari o altres commemoracions, perquè si no es fan des d'aquí... Qui ho farà?

Una altra opció ha estat recórrer al teatre llegit. Davant l'enorme dificultat que representa avui en dia el teatre de text extens, es poden fer sessions de lectura pública, gravacions radiofòniques, per bé que, segurament, tindrien un seguiment desigual. Coneixem, en concret, l'experiència de lectura de *La ciutat maleïda* per part del Grup de Lectura de l'Associació de la Gent Gran d'Alcanar, del qual en formo part. L'experiència de lectura de *La ciutat maleïda* va resultar entre els efectes de la tragèdia i el drama, sobretot, hi havia aspectes commovedors i aspectes que feien reflexionar. Si parléssim de *Despertar* vam constatar una visió més poètica, amb confrontació de personatges realistes i somniadors, conformistes i rebels. Hem de comentar que no vam veure bones possibilitats de cara a la representació.

I ja hem vist l'experiència de lectura de *Nausica*, a càrrec del Grup Històrics a l'Institut Ramon Berenguer IV, d'Amposta. D'esta lectura la informació disponible és poca. Contactant amb Núria de Santiago Maigí¹⁴⁵, que sabem que va estar al grup, aconseguim aquesta informació: «Al grup se'ls va demanar fer unes lectures a la biblioteca. Ho vam fer als baixos, si no recordo malament». Cartell no se'n va fer, devia ser un acte dins alguna commemoració... Núria creu que va ser quan l'Ajuntament va treure l'últim volum de les completes: «Vam llegir un relat que es titula "Mentre es passa el riu" i uns fragments de la *Nausica* arboniana. Manel Izquierdo i el senyor Màrius López van fer una primera selecció i després, entre tots, se'ls van repartir per acabar d'afinar el que llegiríem».

A Núria de Santiago li va tocar mirar *Nausica*, perquè sempre havia manifestat interès els clàssics i coneixia bastant el personatge homèric gràcies a una novel·leta de Robert Graves.

En aquell temps estava a la universitat i, com que sabia de l'apreci que Ramon Oteo tenia a Arbó i a la seva obra, li va demanar ajuda per fer una bona tria.

Van triar la conversa última entre Nausica i Alcínous i van polir una mica el text, perquè era una obra de joventut i Arbó hi va abocar un registre molt culte i un bon lluíment en el domini de la llengua, però això feia que a l'hora de dir el text, el diàleg resultés una mica encarcerat. Ell era, sobretot, ja ho sabem, un narrador. Desconec si va escriure més teatre o si l'obra es va arribar a representar mai.

¹⁴⁵ Agraïm la seua col·laboració.

En el pròleg, el mateix Arbó reconeixia certa arrogància juvenil en haver agafat el clàssic i fer-ne una obra de teatre. No sap si ho comparteix, o no, perquè no l'ha tornat a llegir.

Aquell dia, Núria de Santiago va llegir la *Nausica* i Manel Izquierdo va fer d'Alcíous. Van fer també algun altre fragment, però fa més de vint anys i Núria no ho recorda amb precisió.

El que més va agradar als assistents va ser el relat, que és molt bo i té punts molt divertits. El van teatralitzar una mica posant una veu al narrador i després un parell més quan parlaven el protagonista i la gent del poble. El relat el van llegir Manel Izquierdo, Ruben Garcia i Montse Flores.

Desconeix si algú va fer fotos... Ella no en té i quan van recollir imatges per als 10 anys del grup no en va sortir cap d'aquell acte.

El capítol d'observacions de l'enquesta aporta un bon ventall de possibilitats que les autoritats culturals acadèmiques i el món del teatre podrien tindre en compte.

L'interès perquè la seua obra siga representada es manifesta de diferents maneres. Hi ha, fins i tot, qui assenyala que s'hauria de buscar la creació d'una companyia teatral estable —probablement pública— que tingués la missió de produir espectacles teatrals dels nostres autors, entre ells, és clar, Sebastià Juan Arbó. Sembla somniar, però en un futur no massa llunyà, això seria possible. Hi ha qui considera que l'autor podria ser popular, ja que la seua obra no és massa complexa i té interès.

Hem d'assenyalar la importància de la reedició de l'*Obra Dramàtica Completa* de Sebastià Juan Arbó a càrrec de Joan Antoni Forcadell i Joel Reverter, de la qual tenim notícia durant el desenvolupament del I Congrés Sebastià Juan Arbó i a Nopca (2023, 24) amb incorporació de *Maria Rosa* i *Drama de mar*, obres inèdites.

El futur de l'obra teatral d'Arbó passa perquè estiga publicada, siga accessible a la xarxa de biblioteques de Catalunya, no és només un autor de les Terres de l'Ebre. Que es pugui adquirir a les llibreries és fonamental, que es mantinguin les rutes actuals en record a l'autor a Amposta i la Ràpita i, inclús, que es puguin ampliar. Una consulta al catàleg Atena (realitzada el maig de 2024), que agrupa les biblioteques públiques de Catalunya, revela una situació preocupant pel que fa al teatre de Sebastià Juan Arbó. El volum 2 de la seua *Obra Catalana Completa*, que recull la seua producció dramàtica,

només es troba disponible en tres centres en tot el territori: a la Biblioteca Pare Fidel Fita d'Arenys de Mar, a la Gabriel García Márquez de Barcelona i a la Biblioteca Central de Terrassa.

Pel que fa a l'edició de *Nausica* publicada per Aeditors l'any 2009, la seua presència és una mica més extensa però fortament centralitzada a l'àmbit local. Tot i que es pot trobar a Tarragona i en diversos punts de les Terres de l'Ebre —com Deltebre, Ginestar, els Muntells, la Ràpita, Amposta o Tortosa—, la seua disponibilitat és gairebé testimonial a la resta de Catalunya: només s'ha localitzat un exemplar al fons general del CEPSE.

Aquesta invisibilitat es trasllada també a l'àmbit acadèmic. Segons les dades del Catàleg de Biblioteques Escolars, el volum 2 de l'*Obra Catalana Completa* només està present en cinc instituts (quatre a l'Ebre i un al Tarragonès), mentre que l'edició de *Nausica* de 2009 no figura en cap centre educatiu de secundària del país.

L'obra d'Arbó destaca en el seu context i retrata molt bé el territori del curs baix de l'Ebre entre finals del segle XIX i la primera meitat del XX. Tal com es manifesta a Garcia (1998, 11) Sebastià Juan Arbó seria l'autor més representatiu del curs més baix de l'Ebre. Un cànon literari ebrenc en què inclou Moncada, Bladé, Vergés i Arbó. Malgrat tot, no podem oblidar que no ens trobem davant d'un autor exclusivament regional; la seua vàlua exigeix que la seua dramaturgia siga accessible a tota la xarxa de biblioteques de Catalunya i que pugui ser adquirida amb normalitat a les llibreries.

A la llum d'aquestes dades, sembla evident que cal iniciar una estratègia de recuperació de l'obra teatral d'Arbó. Es podria apostar per la creació d'un grup de teatre estable o un certamen escènic que portés el seu nom, facilitant així la posada en escena de les seues obres originals —sovint oblidades pel gran públic— i noves adaptacions de la seua potent narrativa. Només a través de la representació en viu, la digitalització de materials inèdits i una col·laboració estreta entre institucions i entitats culturals —especialment les de les Terres de l'Ebre—, es podrà transformar el reconeixement teòric d'Arbó en una presència viva, capaç d'interpel·lar les noves generacions d'espectadors.

BIBLIOGRAFIA

AGUSTÍ, Ignasi. 1933. «Migradesa del teatre català». *La Ven del Vespre*, 25 d'agost, 6.

- CABALLERO MANCHO, María Ederia i MARTÍN CEBRIÁN, Modesto. 2017. *Refranero del vino (y del bebedor)*. Urueña: Fundación Joaquín Díaz.
- CARCELLÉ FREIXAS, Pep. 2003. «Homenatge a Arbó». *La Veu de l'Ebre*, 1 d'agost.
- DH Company. s. d. «Alego». Accés el 3 de maig de 2026. <https://dhcompany.cat/alego/>.
- GARCIA, Xavier. 1998. «Quatre visions del món —i un esperit comú a l'Ebre català». *Recapte. Moviment de Mestres de les Terres de l'Ebre per a la Renovació Pedagògica*: 11.
- GUANSÉ, Domènec. 1933. «Entorn del Premi Iglésies. El teatre català inèdit». *Mirador*, 28 de desembre, 5.
- Iberlibro. s. d. «Sebastià Juan Arbó». Accés el 3 de maig de 2026. https://www.iberlibro.com/servlet/SearchResults?ds=20&kn=sebasti%E0%20juan%20arb%F3&ref=ds_ac_d_18&sts=t.
- JUAN ARBÓ, Sebastià. 1993a. *Despertar*. Dins *Obra catalana completa (II)*, editat per Emili ROSALES, 461–499. Barcelona: Columna.
- JUAN ARBÓ, Sebastià. 1993b. *Nausica*. Dins *Obra catalana completa (II)*, editat per Emili ROSALES, 501–536. Barcelona: Columna.
- JUAN ARBÓ, Sebastià. 1993c. *La ciutat maleïda*. Dins *Obra catalana completa (II)*, editat per Emili ROSALES, 411–460. Barcelona: Columna.
- LÓPEZ ALBIOL, Màrius. 2002. «Nota biogràfica». Dins *Centenari Sebastià Juan Arbó (1902-2002)*, 5–17. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut de les Lletres Catalanes.
- MATAS ROCA, Marta. 2021. *Sebastià Juan Arbó: De la realitat viscuda a la ficció narrativa. Anàlisi d'un desarrelament en la literatura catalana*. Tesi doctoral. Universitat Rovira i Virgili.
- MATAS ROCA, Marta. 2023. *Sebastià Juan Arbó: Viure per escriure. Recepció crítica i projecció de l'obra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS, Joaquim. 1951. «El teatre de Sebastià Juan Arbó». *Ariel. Revista Clandestina*, núm. 23: 67–68.
- NICOLAU PERELLÓ, Josep. 2022. «Estudi introductori». Dins *Cançons populars mallorquines*, 151. Mallorca: UIB.
- NOPCA, Jordi. 2023. «Un escriptor esborrat de la història de la literatura catalana. Sebastià Juan Arbó, autor de *Terres de l'Ebre*, és reivindicat al primer congrés acadèmic que se li dedica». *Ara*, 23 d'octubre, 24.
- «Notes d'un estudiant que va morir boig». 2002. *Revista Ràpita*, núm. 520: 62–63.

- RAMIS, Josep Miquel, ed. 2018. *Epistolari Sebastià Juan Arbó – Joan Sales (1966-1982)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SALVAT, Ricard. 2002. «Aportacions teatrals de Sebastià Juan Arbó». Dins *Centenari Sebastià Juan Arbó (1902-2002)*, coordinat per Emili SALES, 35–50. Barcelona: ILC.
- SALVAT, Ricard. 2003. «Les aportacions teatrals de Sebastià Juan Arbó». Dins *Centenari Sebastià Juan Arbó (1902-2002)*, 35-49. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institució de les Lletres Catalanes.
- SÁNCHEZ LÓPEZ, Eduardo. 2016. «Ricard Salvat i Arbó. Tants anys després». *Setmanari l'Ebre*, 11 de març, 32.
- Todocolección. 2025. «Libro *La ciutat maleïda* de Sebastià Juan Arbó (Quaderns literaris, 47 Barcelona, 1935)». Accés el 3 de maig de 2026. <https://www.todocoleccion.net/libros-antiguos-teatro/libro-ciutat-maleida-sebastia-juan-arbo-quaderns-literaris-47-barcelona-1935~x315337328>.
- Wikipedia. 2024. «Canyes i fang (sèrie de televisió)». Accés el 3 de maig de 2026. [https://ca.wikipedia.org/wiki/Canyes_i_fang_\(s%C3%A8rie_de_televisi%C3%B3\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Canyes_i_fang_(s%C3%A8rie_de_televisi%C3%B3)).